

رزق و روزی در آیات و روایات

عوامل وسعت و تنگی رزق و روزی

اشاره

زندگی هر موجود زنده‌ای وابسته به روزی، و روزی‌دهنده همه موجودات خدای سبحان است. در آیات و روایات بسیاری، عواملی به عنوان عوامل افزایش روزی و عواملی نیز به عنوان اسباب کاهش روزی معرفی شده‌اند. این عوامل، علت تامه برای وسعت رزق نیستند؛ بلکه مقتضی هستند و به تنهایی موجب افزایش روزی نمی‌شوند؛ یعنی باید علاوه بر انجام دادن مقتضی و فراهم شدن شرایط لازم، از مرتکب شدن اسباب کاهش رزق بر حذر بود تا بعد از وجود مقتضی و فقدان مانع، افزایش روزی بر آن عمل مترتب شود. چه بسا شخصی عوامل افزایش روزی را به جا می‌آورد، ولی از سوی دیگر از اسباب کاهش رزق حذر نمی‌کند؛ طبیعی است که این فرد به نتیجه نخواهد رسید. در این جلسه بحث را در دو محور عوامل افزایش و عوامل کاهش روزی بررسی می‌کنیم.

اسباب افزایش رزق

۱. شکر و سپاسگزاری

شکر و سپاسگزاری خداوند سبحان، یکی از مهم‌ترین عوامل افزایش روزی است و بالعکس کفر و ناسپاسی، سبب نقصان و کاهش روزی می‌شود: «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ

لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ»^۱ «اگر واقعا سپاسگزاری کنید [نعمت] شما را افزون خواهیم کرد و اگر ناسپاسی نمایید، قطعاً عذاب من سخت خواهد بود».

امام علی علیه السلام درباره ارتباط میان شکر و نعمت فرموده است: «النَّعْمُ مَوْصُولَةٌ بِالشُّكْرِ وَ الشُّكْرُ مَوْصُولٌ بِالْمَزِيدِ وَ هُمَا مَقْرُونَانِ فِي قَرْنٍ فَلَنْ يَنْقَطِعَ الْمَزِيدُ مِنَ اللَّهِ حَتَّى يَنْقَطِعَ الشُّكْرُ مِنَ الشَّاكِرِ»^۲ «نعمت به شکر متصل شده و شکر به فزون، و این دو به یک رشته بسته شده‌اند. پس فزونی از طرف خداوند بریده نمی‌شود، مگر آنگاه که شکر شکرکننده بریده شود».

یکی از یاران امام صادق علیه السلام به نام اسحاق می‌گوید:

در مسیری همراه با امام صادق علیه السلام و با حضرت هم‌کلام بودم. ناگاه حضرت از مرکب پیاده شد و رو به قبله، سجده‌ای طولانی به جای آورد و پس از آن، گونه راست خود را طولانی مدت بر خاک نهاد. سپس صورت خود را پاک نمود و دوباره بر مرکب سوار شد. علت آن را که پرسیدم، فرمود: ای اسحاق! نعمتی را که خداوند بر من ارزانی فرموده، به یاد آوردم. پس دوست داشتم که نفس خود را (در مقابل خدا) خوار نمایم. ای اسحاق! خداوند هیچ نعمتی را بر بنده‌اش ارزانی نمی‌کند که او با یک سجده‌ای که در آن ستایش خدا باشد، او را سپاس گوید و از آن فارغ شود، مگر اینکه خداوند به زیادت نعمت او در دنیا و آخرت امر می‌نماید.^۳

در واقع شکر، قدردانی، اندازه‌شناسی و حق‌شناسی در مورد نعمت‌های خداوند است؛ هم‌چنان که امام علی علیه السلام فرموده است: «إِنَّ لِلَّهِ فِي كُلِّ نِعْمَةٍ حَقًّا فَمَنْ آذَاهُ زَادَهُ وَمَنْ قَصَّرَ عَنْهُ خَاطَرَ بَرَوَالِ النُّعْمَةِ»^۴ «خداوند متعال در هر نعمتی حقی از شکر قرار داده، پس کسی که شکر نعمت را به جا آورد، نعمت [بر او] زیاد می‌شود و کسی که شکر ننماید، نعمت به زوال می‌رود».

۱. ابراهیم: ۷.

۲. علی بن محمد لیبی واسطی؛ عیون الحکم و المواعظ؛ ص ۶۴.

۳. محمدباقر مجلسی؛ بحارالانوار؛ ج ۸۶، ص ۲۰۷.

۴. علی بن محمد لیبی واسطی؛ عیون الحکم و المواعظ؛ ص ۱۵۵.

شکر نعمت، نعمت افزون کند کفر، نعمت از کفت بیروت کند^۱

شکرگزاری در برابر برکات و نعمت‌های مستمر و مداوم الهی، ضرورت و حداقل شرط بندگی الهی است. ما انسان‌ها در برابر بسیاری از نعمت‌های الهی ناسپاسیم و حتی به بسیاری از این نعمت‌های الهی توجه نداریم؛ از جمله این نعمت‌ها می‌توان به نعمت اسلام، تشیع، محبت اهل بیت علیهم‌السلام، نعمت ولایت و در امتداد آن نعمت وجود رهبری اشاره کرد. یکی از نعمت‌های بزرگ الهی که همواره باید شکرگزار آن بود، نعمت بزرگ وجود رهبر است. وجود رهبر به عنوان نقطه‌ای در رأس هرم نظام اسلامی، نعمتی است که خدا به ما ارزانی داشته است؛ نعمتی که دیگران از آن محرومند. از این رو باید سپاسگزار این نعمت بزرگ الهی بود: «وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ»^۲. رهبر معظم انقلاب، نعمت الهی و افتخار بزرگی برای ما و جهان اسلام است؛ چنان‌که کوفی عنان^۳ می‌گوید:

ایرانی‌ها و مسلمانان باید افتخار کنند که چنین رهبری دارند. من با شخصیت‌های مختلفی از جمله ژاک شیراک و هلموت کهل دیدار داشته‌ام که به شدت تحت تأثیر قرار گرفته‌ام، ولی در ملاقات با ایشان احساس کردم هنوز کسی را مثل ایشان ندیده‌ام. شخصیت معنوی ایشان چنان مرا تحت تأثیر قرار داد که پیش خودم فکر کردم چرا شخصیتی مثل من باید دبیرکل سازمان ملل باشد. پس از این دیدار، شخصیت‌هایی که مرا جذب کرده بودند، همه را به فراموشی سپردم.^۴

یکی دیگر از نعمت‌های الهی که همواره باید شکرگزار آن بود، نعمت امنیت اجتماعی است؛ چیزی که در دیگر کشورها به ویژه آمریکا که خود را ابرقدرت جهان می‌داند، بسیار اندک است. ایالات متحده آمریکا با داشتن سه مقتول توسط سلاح گرم به ازای هر صد هزار نفر، رکورددار نا امنی اجتماعی در جهان است. در

۱. علی اکبر دهخدا؛ *امثال و حکم*؛ ج ۲، ص ۱۰۲۷.

۲. ضحی: ۱۱.

۳. دبیر کل اسبق سازمان ملل.

گزارش‌های به دست آمده، آمریکا رکورددار تجاوز به عنف نیز شناخته شده و ایالت‌های «آلاسکا»، «اوریگون» و «نوادا»، بیشترین فراوانی تجاوز به عنف را دارد. در کنار رسوایی‌های اخلاقی کلیساها، از جمله کلیسای کاتولیک، مسئله قانونی شدن همجنس‌گرایی در آمریکا و افشای فساد جنسی در ارتش آمریکا، از مظاهر گسترش مفسد اخلاقی در این کشور و برگ شوم دیگری از تاریخ مفسد آن به شمار می‌آید.^۱

۲. پرهیزکاری

تقوا و دوری از گناه، یکی از عوامل وسعت روزی است. همان‌گونه که گناه سبب کاهش روزی می‌شود، تقوا و پرهیزکاری چه در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی، سبب افزایش روزی می‌شود؛ هم‌چنان‌که خداوند متعال فرموده است: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ»^۲ «و اگر مردم شهرها ایمان آورده و به تقوا گراییده بودند، قطعاً برکاتی از آسمان و زمین برایشان می‌گشودیم، ولی تکذیب کردند؛ پس به [کیفر] دستاوردهشان [گریبان] آنان را گرفتیم». بر اساس این آیه شریفه، تقوا معیاری برای نزول نعمت بر بندگان است. از همین روست که امام علی علیه السلام فرموده است: «شما را سفارش می‌کنم به پرهیزکاری ... پس هر که تقوا و پرهیزکاری پیشه گیرد، سختی‌ها بعد از نزدیک شدن و رو آوردن از او دور [می‌شود] ... رحمت و مهربانی پس از دور شدن به او بازگشت و نعمت‌ها پس از کم شدن بر او فراوان می‌گردد و برکت مانند باران بزرگ قطره پس از اندک باریدن به او می‌رسد».^۳

۳. صدقه دادن

صدقه دادن، از جمله اموری است که در روایات به عنوان عامل افزایش روزی از آن

۱. باشگاه خبرنگاران جوان؛ «گزاره‌های نا امنی در ایالات متحده آمریکا»؛ ۱۳۹۱/۰۶/۰۶، کد خبر:

۴۰۶۹۴۱۶

۲. اعراف: ۹۶.

۳. محمد بن حسین شریف الرضی؛ نهج البلاغه؛ خطبه ۱۹۶.

یاد شده است؛ چنانکه رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ»^۱ «روزی را به وسیله صدقه فرود آورید». البته صدقه دادن صرفاً به معنای پول دادن به فقیر و تهیدست نیست؛ بلکه در روایات معنای وسیعی برای صدقه بیان شده است. روزی پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به یارانش فرمود: «بر هر مسلمانی در هر روز صدقه‌ای واجب است». عرض شد: کیست که بتواند چنین کاری کند؟ پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «عیادت مریض صدقه است، امر به معروف صدقه است، نهی از منکر صدقه است، پاسخ سلام را دادن صدقه است»^۲.

در پهنه هستی و در روابط کلی موجودات، هر کس هر طور رفتار کند، عکس‌العملی متناسب با رفتار خود خواهد دید. اگر رحم کند، به او نیز رحم می‌شود. اگر دست‌ها را باز و گسترده نماید، دست‌ها به رویش باز می‌شود. اگر به دیگری ببخشد و کمک کند، به او نیز می‌بخشند و کمک می‌کنند.

۴. صله رحم

صله رحم، یکی از عواملی است که درهای برکت و رحمت خداوند را به روی انسان می‌گشاید و سبب افزایش روزی می‌شود. پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «مَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ وَاصِلُوا إِلَّا أَجْرَى اللَّهُ عَلَيْهِمُ الرِّزْقَ وَكَانُوا فِي كَنْفِ اللَّهِ»^۳ «هیچ خانواده‌ای صله رحم نمی‌کند، جز اینکه خداوند روزی را بر آنها جاری می‌نماید و آنها تحت حمایت خداوند هستند».

۵. ازدواج

انتخاب همسر و پذیرش مسئولیت خانواده، روزی انسان را افزایش می‌دهد. اما متأسفانه امروزه باورها تا اندازه‌ای ضعیف شده است که بسیاری از جوانان از ترس تهی‌دستی، انتخاب همسر را به تأخیر می‌اندازند و تن به زندگی مشترک نمی‌دهند؛ زیرا مسائل را از نگاه مادی می‌بینند. این در حالی است که قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

۱. شیخ صدوق؛ کتاب من لا یحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۶۶.

۲. شیخ عباس قمی؛ سفینه البحار؛ ج ۳، ص ۶۳.

۳. علاء‌الدین هندی؛ کنز العمال؛ ج ۶، ص ۴۷۲.

وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ^۱: «بی همسران خود و غلامان و کنیزان درستکاران را همسر دهید، اگر تنگدستند خداوند آنان را از فضل خویش بی نیاز خواهد کرد و خدا گشایشگر داناست».

در روایتی آمده است جوانی نزد پیامبر ﷺ آمد و از نیازش شکایت کرد. حضرت به او فرمود: ازدواج کن. جوان می گوید من شرمم آمد که دوباره پیش رسول خدا ﷺ برگردم. آنگاه مردی از انصار همراه او پیش حضرت آمد و گفت: من یک دختر زیبارویی دارم. حضرت دختر را به عقد آن جوان درآورد. خداوند روزی را بر او گشایش داد. بعد از آن جوان نزد پیامبر ﷺ آمد و حضرت را از گشایش در رزقش با خبر نمود. حضرت فرمود: «ای جوانان بر شما باد که ازدواج کنید».^۲

۶. استغفار

بنا بر آیات قرآن، طلب آمرزش از خدا موجب ریزش برکات می شود: «فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا * وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا»^۳ «و گفتم از پروردگارتان آمرزش بخواهید که او همواره آمرزنده است [تا] بر شما از آسمان باران پی در پی فرستد و شما را به اموال و پسران یاری کند و برایتان باغها قرار دهد و نهرها برای شما پدید آورد».

مفسران ذیل این آیه شریفه این روایت را آورده اند:

ربیع بن صبیح می گوید مردی نزد امام حسن علیه السلام آمد و از خشک سالی گله کرد. امام حسن علیه السلام به او فرمود: «استغفار کن [از خدا آمرزش بخواه]». مرد دیگری آمد و از فقر و نیازمندی گله کرد، امام به او فرمود: «استغفار کن». مرد دیگری آمد و عرض کرد: دعا کنید خدا پسری به من بدهد. امام به او فرمود: «از خدا آمرزش بخواه». عرض کردیم: افرادی با حوائج گوناگون نزد شما آمدند. شما همه آنها را به استغفار سفارش کردید. حضرت فرمود: «من این را از خود

۱. نور: ۳۲.

۲. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۵، ص ۳۳۰.

۳. نوح: ۱۰ - ۱۲.

نگفتم، بلکه این را در نتیجه تأمل در گفته خدا به دست آوردم. خدا از نوح پیامبر علیه السلام حکایت می‌کند که به قوم خود گفت: «اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا»^۱.
 وقتی انسان از خدا آمرزش می‌طلبد، موانع برطرف شده و نسیم رحمت الهی به وزش در می‌آید و باران رحمت الهی بر سرزمین وجود انسان جاری می‌شود. حضرت داود علیه السلام به منادی دستور داد همه مردم را به نماز دعوت کند. مردم از خانه بیرون آمدند، در حالی که می‌پنداشتند امروز، روز دعا، عبادت، موعظه و تربیت از جانب حضرت داود علیه السلام خواهد بود. وقتی حضرت داود علیه السلام در جایگاه خود قرار گرفت، گفت: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا». سپس به خانه برگشت. افراد آخر جمعیت از آنان که جلو بودند [و بر می‌گشتند] پرسیدند: چه خبر؟ گفتند: پیامبر خدا فقط یک دعا کرد و برگشت. گفتند: سبحان الله! ما انتظار داشتیم امروز، روز دعا، عبادت، موعظه و تربیت باشد [اما] حضرت داود فقط یک دعا کرد! گفتند: خداوند به او وحی کرد که: «از طرف من به مردم بگو آنان دعای تو را اندک شمردند، در صورتی که من هر کس را بیمارزم، کار آخرت و دنیایش را اصلاح می‌کنم»^۳.

۷. احسان و نیکی

اسلام در مقابل احسان و نیکی به دیگران، پاداش‌های گوناگونی را برای فرد محسن در نظر گرفته که یکی از آنها، افزایش رزق و بهره‌مندی از مواهب الهی است. امام علی علیه السلام فرموده است: «كُلُّ نِعْمَةٍ أُيِّلَ مِنْهَا الْمَعْرُوفُ فَإِنَّهَا مَأْمُونُ السَّلْبِ مُحَصَّنَةٌ مِنَ الْغَيْرِ»^۴. «هر نعمتی که به سبب احسان به دیگران می‌رسد، از تغییرات و نابودی ایمن است». مردی در بنی اسرائیل در خواب دید فردی به او گفت: نیمی از عمر تو در وسعت و نیم دیگر در عسرت است. اکنون انتخاب کن کدام اول باشد. مرد

۱. نوح: ۱۰.

۲. فضل بن حسن طبرسی؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن؛ ج ۱۰، ص ۵۴۳.

۳. عبدالرحمن بن ابی بکر سیوطی؛ الدر المنثور؛ ج ۵، ص ۳۰۷: «إِنِّي مَن أَعْفُو لَهُ أَصْلِيحٌ لَهُ أَمْرٌ آخِرْتِهِ وَ

دُنْيَاهُ»

۴. علی بن محمد لیبی واسطی؛ عیون الحکم و المواعظ؛ ص ۳۷۷.

گفت: من شریکی در زندگی دارم که باید با او مشورت کنم. وقتی مسئله را به همسرش گفتم، همسرش به او گفت نیم اول را انتخاب کن. مرد این کار را کرد و دنیا به او روی آورد. هر گاه نعمتی به او می‌رسید، همسرش به او می‌گفت: به فلان خویشاوند نیازمندت کمک کن! فلان همسایه نیازمند است، دست او را بگیر. بدین سان هر نعمتی که به او می‌رسید، به نیازمندان کمک می‌کرد و شکر نعمت را به جای می‌آورد. وقتی نصف دوم عمرش رسید، همان مرد را در خواب دید که به او گفت: به درستی که خداوند از کار تو سپاسگزاری نمود و تو در تمام عمرت مثل گذشته خواهی بود.^۱

عوامل کاستی و نقصان روزی

۱. گناه

همان‌گونه که رعایت تقوا، عامل افزایش روزی است؛ گناه مانع بزرگی در جذب و جلب رحمت الهی است. رسول‌خدا ﷺ فرمود: «از گناهان پرهیزید؛ زیرا خیرات را از بین می‌برد. همانا بنده خدا در اثر گناه، دانشی را که فرا گرفته از یاد می‌برد و یا از شب‌زنده‌داری محروم می‌شود. همانا بنده خدا در اثر گناه، از روزی آماده محروم می‌شود».^۲ دروغ، تهمت، افتراء، عدم رعایت حق‌الناس و منازعات خانوادگی در مسائل مختلفی چون ظلم در تقسیم ارث، بدحجابی، بی‌توجهی به نماز، روزه، خمس و ... از جمله گناهانی است که متأسفانه در جامعه امروز شیوع یافته و سبب کاهش برکات الهی شده است و در کم شدن روزی‌ها نقش‌آفرینی می‌کند.

۲. کفر و ناسپاسی

ناسپاسی و کفران نعمت، از دیگر عواملی است که سبب سلب نعمت یا نقصان و کاستی روزی می‌شود. متأسفانه برخی افراد در برابر نعمت‌های الهی که به سبب انقلاب نصیب ما شده است، ناشکری می‌کنند؛ نعمت‌هایی چون استقلال، امنیت

۱. محمدباقر مجلسی؛ بحارالانوار؛ ج ۱۴، ص ۴۹۲.

۲. محمد محمدی ری‌شهری؛ میزان الحکمة؛ ج ۴، ص ۱۹۰۰.

اجتماعی و سیاسی، ولایتمداری، شهادت‌طلبی، وجود رهبری حکیم و فرزانه، پیشرفت در علم و تکنولوژی به دست افراد متخصص داخلی و ...؛ این در حالی است که کشورهای همسایه - حداقل - از بسیاری از این نعمات محرومند و اگرچه استقلال ظاهری دارند، اما در واقع هم‌چنان تحت استعمار دولت‌های ستمگر غربی هستند. ناشکری نسبت به این نعمات می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری را برایمان به بار بیاورد؛ چنان‌که خداوند شهری را مثال می‌زند که در اثر عصیان و ناسپاسی، نعمت‌هایشان را از دست می‌دهند: «وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ»^۱ «و خدا شهری را مثل زده است که امن و امان بود [و] روزیش از هر سو فراوان می‌رسید پس [ساکنانش] نعمت‌های خدا را ناسپاسی کردند و خدا هم به سزای آنچه انجام می‌دادند، طعم گرسنگی و هراس را به [مردم] آن چشاندید». امام علی علیه السلام نیز فرموده است: «كُفِرَ النَّعْمَةَ مُزِيلُهَا وَ شُكْرُهَا مُسْتَدِيمُهَا»^۲ «ناسپاسی نعمت از بین برنده آن است و شکر و سپاسگزاری، نعمت‌ها را پایدار می‌گرداند».

۳. اسراف

در اسلام اعتدال و میانه‌روی بر همه امور سایه افکننده است. هر چه در مقابل این قانون پسندیده قرار دارد یا افراط است یا تفریط. اسراف نوعی افراط، زیاده‌روی و تجاوز از حد اعتدال و از عوامل مهمی است که سبب نقصان روزی می‌شود. امام علی علیه السلام فرموده است: «سَبَبُ الْفَقْرِ الْإِسْرَافُ»^۳ «اسراف، موجب فقر است». انسان اسراف‌کننده با سوءتدبیر و نداشتن برنامه از همه مواهب الهی با تجاوز از حد طبیعی استفاده می‌کند، اما انسان معتدل و میانه‌رو، هر چیزی را در جای خود و به اندازه مصرف می‌کند و در بهره‌مندی از مواهب الهی تدبیر را در نظر می‌گیرد. از این رو هیچ‌گاه روی فقر و تهی‌دستی را نمی‌بیند.

۱. نحل: ۱۱۲.

۲. علی بن محمد لیبی واسطی؛ عیون الحکم و المواعظ؛ ص ۳۹۷.

۳. همان؛ ص ۲۸۲.

۴. عدم رسیدگی به محرومان

یکی دیگر از عوامل نقصان و کاهش روزی، رسیدگی نکردن به محرومان و دستگیری نکردن از نیازمندان است. رسول خدا ﷺ فرموده است: «نعمت خدا بر بنده‌ای فراوان نمی‌گردد، مگر اینکه نیاز مردم نیز به او بیشتر می‌شود. اگر کسی نیازمندی مردم را برطرف ننماید، نعمت‌های الهی را در معرض زوال و نیستی قرار داده است.»^۱ امام علی علیه السلام نیز فرموده است: «به درستی که حاجت‌های مردم به سوی شما نعمتی است از خدا بر شما؛ پس آنها را غنیمت شمارید و از آنها ملول نشوید، پس ناخوشی‌ها [از شما] برگردد.»^۲

کاهش رزق تنها به معنای کم شدن درآمد افراد نیست؛ بلکه بی‌برکت شدن درآمد نیز مصداق کاهش رزق است. عدم رسیدگی به محرومان از سویی می‌تواند سبب تشدید فقر در جامعه شود و از سوی دیگر سبب بی‌برکت شدن درآمد افراد می‌شود؛ در این صورت فرد از درآمد و ثروتش لذت معنوی نمی‌برد.

---

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ *الکافی*؛ ج ۲، ص ۳۸.

۲. محمد خوانساری؛ *شرح غررالحکم و دررالكلم*؛ ج ۲، ص ۵۷۴.